

Tình Nghĩa Và Chàng Qua Câu Hát Tiếng Hồ Dân Gian

Tác Giả: Võ thu Tá

Thứ Ba, 27 Tháng 1 Năm 2009 14:28

Dân gian ta ngày xưa quan niệm rằng hình đã có tình thì tất nhiên phải có nghĩa. Và trong quan hệ với chàng, hai chữ "tình", "nghĩa" được ghép liền với nhau, như trong các thành ngữ: "tình nghĩa với chàng", hay "tình chàng nghĩa với" chàng hình.

Nói với tình, dân ta vẫn là người đa tình và lãng mạn không ít. Chàng yêu thì thôi, mà đã yêu thì tất là say mê đắm đuối:

*Đã nhuốm thì nhuốm cho đen,
Đã kêu, kêu tiếng n đên mái thôi!
Ân tráu thì phải đi môi,
Tháng nhau thì phải thám đôi nghĩa tình.*

Yêu say đắm đắm mác có bất gì tất cũng đành, chàng như tất như không chịu xa lìa nhau:

*Gám vàng đi đó anh ái,
Chát thì chịu chịu t, lá đôi không lá.*

Và đắm nái con gái có thể bất cứ cha mẹ đi ra đi theo chàng:

*Cha mẹ bú mẹ máng niu,
Tái trái đành chịu u, không yêu báng chàng.
Ai kêu ai hú bên sông,
Mágái con dá, có chàng phải theo.*

Cái tình này có khi lãng mạn đến quên cả thực tế sinh hoạt, lấy nhau cũng bất chấp giàu nghèo, sống khổ:

*Bán ra với lòng ta khô, dá ta héo,
Bán ra với không lấy ta ráo, ta kêu.
Nghiêng tai gió, ta bỏ o như đôi đi u,
Ai xa mác há, hai đi a mình nghèo đi ng xa.*

Tình Nghĩa Và Chàng Qua Câu Hát Tiếng Hồ Dân Gian

Tác Giả: Võ thu Tä

Thứ Ba, 27 Tháng 1 Năm 2009 14:28

Cái chàng "mọt túp lều tranh, mọt trái tim" không phải riêng gì cho các thanh niên lãng mạn thời tiền chiến, mà từ ngày xưa trai gái nông thôn cũng đã từng gặp nhau như vậy:

*Đêm hè gió mát, trăng thanh,
Em ngồi chờ đợi chờ anh chờ p chờ.
Lọt chọt mọt sao thọt ng đọt c đọt,
Duyên đôi ta đã trót cùng nhau.
Trăm năm thọt nhọt ng bọt c đọt u,
Chọt ham phú quý đọt u trăng hoa.*

Còn chữ "nghĩa" trong thành ngữ "tình nghĩa và chàng", bao gồm "lòng chung thủy" và "nghĩa với gia và chàng". Lòng chung thủy là tấm lòng yêu thương chàng gia và chàng trọn vẹn sau như một:

*Non non, nọt c nọt c khọt i chọt ng,
Ái ân đôi chọt xin đọt ng có quên.
Tình sâu mong trọt nghĩa đọt n,
Đọt ng vui chọt n khác mà quên chọt n nọt y.*

Và ngay lúc đang sống trong hi vọng, chàng và nàng không hề quên những giây phút vui, buồn, sống, khổ mà chàng đã từng chia sẻ với nhau:

*Rọt nhau xọt ng bọt mò cua,
Đem vọt nọt u vọt i mọt chua trên rọt ng.
Em vọt i chua ngọt t đọt đọt ng,
Non xanh nọt c bọt c ta đọt ng quên nhau.*

Thật vậy, trong cái ta gọi là "nghĩa" này, đã từng có chàng a đọt ng biọt t bao kẻ niọt m cọt a cọt mọt cuọt c đọt i cọt a đôi bên, mà đọt i vọt i nhọt ng con ngọt i còn mang ít nhiọt u tâm tình, bọt n sọt c cọt a giọt ng nòi Việt Nam, không mọt y ai có thọt gọt t bọt ra khọt i tâm tọt, ký vọt c cọt a mình đọt c.

Tình Nghĩa Và Chàng Qua Câu Hát Tiếng Hồ Dân Gian

Tác Giả: Võ thu Tä

Thứ Ba, 27 Tháng 1 Năm 2009 14:28

Phän đäng ngäi phäng Tây khó mà quan niäm đäc chä "nghĩa" cäa chúng ta. Đäi väi hä, hä không thäng yêu nhau näa thì thäng đät bä ra đi, đä làm läi cuäc đäi. Hä chú träng đän hänh phúc cá nhân cäa bän thân nhiäu hän. Nhäng dân ta ngày xäa, trái läi, mät khi yêu nhau thäng chä nghĩ đän hänh phúc cäa ngäi mình yêu, và cäa con cái mình mà thôi. Nên vä chäng ăn ä väi nhau, phäi có cä "tình" län "nghĩa". Khi "tình" vì mät lä gì mà phai nhät, thì cũng vän còn cái "nghĩa" đä giä cho hai bên tiäp täc gän bó väi nhau.

Gän bó nhau nhä thä, có thä là đã chäu änh häng cäa Nho giáo, mà cũng có thä vì tin vào thuyät nghiäp quä cäa Phät giáo mà cam lòng väi duyên phän cäa mình, hay vào đäo đäc, vào luät phép cäa Träi, vào sä lý khôn ngoan đäng nhiên cäa dân täc ta, mà suät đäi vä chäng chung thäy väi nhau, không nghĩ đän sä thay đäi, phân ly:

*Đät Quäng Nam chäa mäa đã thäm,
Räu häng đào chäa nhäm đã say.
Nä nhà giàu trä hät läi vay,
Chänä duyên chäng vä, trä mäy ngàn ngày cho xong!*

Vì thä mà:

*Träm năm träm tuäi, may räi mät chäng,
Đäu ai thäu phäng, vä räng mäc ai.
... Nghe läi bän nói đäm đäa,
Chäng em không phäi, räa mà em thäng.
... Chäng ta áo rách ta thäng,
Chäng ngäi áo gäm xông häng, mäc ngäi.*

Cho nên đàn bà ta ngày xäa thäng nghĩ räng:

*Rau răm ngät ngän khó träng,
Cho say mê đi näa, cũng là chäng ngäi ta.
...Đã thành gia thät thì thôi,
Đèo bồng chi läm, täi Träi ai mang.*

Tình Nghĩa Vợ Chồng Qua Câu Hát Tiếng Hồ Dân Gian

Tác Giả: Võ thu Tä

Thứ Ba, 27 Tháng 1 Năm 2009 14:28

Chính cái "nghĩa" (hay "nghĩa vợ chồng") là sợi thừng hiên ngang của cái tình, thừng hiên ngang qua các quan hệ đời sống hàng ngày giữa vợ chồng với nhau cho đúng với đạo lý tự nhiên của dân tộc, thừng hiên ngang cao đẹp trong lòng hy sinh không biết ngần ngại, thừng hiên ngang trong cái mà dân gian gọi là "đồng nghĩa" cùng chồng:

*Lạy cha ba lạy, mẹ tui,
Lạy mẹ bên lạy, con đi lạy chồng.
Mẹ sống cho con cái y như mẹ trước mẹ chồng,
Lạy mẹ ghi khắc trong lòng nhớ không?
Sao đồng nghĩa cùng chồng,
Sao cho họ mẹ cũng không chê cười...*

Những sợi thừng hiên ngang cho đồng nghĩa cái mà dân gian thường gọi là "đồng nghĩa" cùng chồng này, từ ngày không phải là đời. Thời xa xưa, khi xã hội ta còn ở chế độ mẫu hệ, người đàn bà không những là "nội trợ" của gia đình, mà đã đứng đầu tiên trong lịch sử nước ta, đứng lên đấu tranh khi các cuộc kháng chiến chống xâm lăng, như các Bà Trưng Trưng, Trưng Nhị và Bà Triệu nữ võ tướng...

Thời xa xưa này, bao nhiêu trách nhiệm trong gia đình đều quy về người mẹ, và mãi đến ngày nay, dân gian vẫn còn quen miệng gọi "Con đời cái mang" (chứ không nói: "Con đời bà mang"), và cũng quen miệng nói "tình nghĩa vợ chồng" (chứ ít khi nói "tình nghĩa chồng vợ").

Ngày nay, xã hội ta bước sang chế độ pháp hệ, người đàn bà tuy bước lên vị trí quy định, song vẫn phải tiếp tục đảm nhận nghĩa vợ chồng "gánh vác giang sơn nhà chồng" của mình:

*Anh ơi hái dâu chớ y cà,
Đừng đi chớ kẻo mà lìa phiên.
Chớ lìa phiên trên công thì tởm a,
Mình ngồi ngóng người chồng ở nhà sao nên.
Lạy chồng phải gánh giang sơn,
Chớ phiên còn lìa, giang sơn còn gì?*

Và luôn luôn tận tình chăm lo cho chồng khi đau, khi ốm:

Ti em nghe anh đau đ u ch a khá,
Em bẻng đ ng ch sá (a) b ng n lá n sang xông.
Có làm ri m i tr n đ o v ch ng,
Đ m hôi ra em qu t, ng n gió l ng em che.

Chú gi i - (a) Có tác gi cho r ng hai ch n y là m t đ a danh: " Ch Xá", tên m t làng thu c qu n H ng Đ n, t nh Th a Thiên.

Nh t là lam lũ làm ăn, cho ch ng có thì gi h c hành, thi c đ nên s nghi p, công danh:

Canh m t đ n c a đ n nhà,
Canh hai đ t c i, canh ba đi n m.
Canh t b c sang canh năm,
Khuyên chàng đ y h c, ch n m làm chi.
N a mai Chúa m khoa thi,
B ng vàng chọi chọi kia đ tên anh.
Bổ công cha m s m sanh,
S m nghiên, s m bút, cho anh h c hành.

Cũng vì yêu ch ng, ng i v đã hy sinh, ch u m i thi t thòi, gian kh cho ch ng đ c đ y đ , yên vui:

Vì ch ng thi p ph i b t cua,
Nh ng nh thân thi p, thi p mua ba đ ng.
Vì ch ng nên ph i mua mâm,
Nh ng nh thân thi p, b c ng m cũng xong.
Vì ch ng thi p ph i long đong,
Nh ng nh thân thi p, cũng xong m t b .
Vì ch ng thi p ph i g ng công,
Nào ai x ng s t da đ ng chi đây!

Vì yêu ch ng mà ph i nh n m ch ng cho "êm c a m nhà":

Tình Nghĩa Vợ Chồng Qua Câu Hát Tiếng Hồ Dân Gian

Tác Giả: Võ thu Tä

Thứ Ba, 27 Tháng 1 Năm 2009 14:28

Mẹ già khó lắm, em ơi!
Nhờ n ăn, nhờ n nói, nhờ n làm cha.
Nhờ n cho nên cửa, nên nhà,
Nên kèo, nên cột, nên xà làm vông.
Nhờ n cho nên vợ, nên chồng,
Nhờ n cho êm ấm trong cửa nhà.

Rời vì yêu chồng mà tha thối, chồng đi ngớt tấc:

Yêu nhau vợ n sếp chồng n,
Mọt trăm chồng cũng kê cho bằng.
...Đón cây ai nọt cột chửi,
Đeo chồng, nghĩa vợ, giận rỗi i thối ng.

Cười cùng vì yêu chồng mà nhieu bà vợ đã tởn nguy hiểm hy sinh, để cho chồng an tâm ra đi tranh đấu với đời:

Anh đi, em ở lại nhà,
Hai vai gánh vác mẹ già, con thơ.
Lắm than bao quố n muố i cửa,
Anh đi! Anh lữu chen đưa vợ đi.

Trong lịch sử cửa dân tộc ta, "người vợ hiên" đã hy sinh, giúp đỡ, khuyến khích chồng làm nên sự nghiệp vang danh thối không phải là ít. Nhà cách mệnh Phan Bội Châu trối c khi qua đời, đã có mợy lữi vợ Cä bà, trối lữi väi con, có đä n nhä sau:

"Bây giờ ta lúc sắp sếp a chết, mà chết a chết, đem lịch sử mä mäy nói väi mäy:
"Mäy nên biết, näu không có mä mäy thì chí cửa cha mäy đã hä häng nhäng bao giờ kia!..."

"Tôi năm ta ba mä i sáu tuäi, cho tôi ngày xuất đời, nhäng công việc kinh dinh việc näc, mä mäy ngäm biết hết thäy, nhäng chäa tôi hé răng mät lời. Duy có mät ngày kia, ta tình cửa ngäi mät mình, mä mäy đời đäa cột kä mät bên ta mà nói:

-Thầy toan bắt cậu đó mà? Cậu chớ a thầy bắt, ngó i ta đờu biết nhieu, sao th ?

"M m y tuy có câu nói y mà lúc đó ta làm ng , ta thi t đ quá. Bây giờ nh c i, tr c khi ta xu t đ ng, kho ng h n m i năm, nghèo đói mà b n bè nhieu, kh n cùng mà chí v ng, thi t m t ph n n a là nh n m m y.

"T i ngày ta b b t v n c, m m y đ c g p ta m t l n thành t nh Ngh , h n n a ti ng đ ng h , ch có m t câu v i ta:

-V ch ng ly bi t nhau h n hai m i năm, nay đ c m t l n g p m t th y, trong lòng tôi đã măn túc r i. T đây v sau, ch trông mong cho th y gi đ c lòng x a, th y làm nh ng gì m c th y, th y ch nghĩ t i v con.

"H i i ! Câu nói y bây giờ còn ph ng ph t bên tai ta, mà ta ch y chà năm tháng, ch ng vi c gì làm, ch c đã ch n m i năm. Ph ng khi n m m y ch t tr c ta thì trách nhi m c a ta e còn n ng mãi mãi.

"Su i vàng quan cách, bi t i nào thăm; đờu b c trăm năm còn l i th cũ. M m y thi t ch ng ph ta, ta ph m m y!

"Công nhĩ vong t ", ch c m m y cũng l ng th cho ta ch !

Xét cho k , cái "nghĩa " trong "tình nghĩa v ch ng" đó ch a h n đã do Nho giáo ngo i lai đem đ n, mà v n là m t b n tính t h u trong tâm h n các bà v Vi t Nam t ngàn x a. Có th v sau, các nho sĩ đã đem nh ng hành đ ng hy sinh cao đ p đã có s n c a ph n Vi t Nam, l ng vào các l giáo c a đ o Nho Trung qu c. Đ r i các ông ch ng Vi t l i đ ng vin vào đ y, mà áp b c, b t bu c v mình ph i tuân theo m t cách r t là phi lý, b t công.

M t b t công l n nh t ch đ ph quy n là t c đa thê: "Trai năm thê b y thi p, gái chính chuyên m t ch ng". Nh ng i thi i Nho giáo phong ki n, n u có ng i đàn bà nào lên ti ng tr c ti p ch trích, ch ng đ i, thì không th nào kh i b ghép vào t i "dâm lo n".

Cho nên h ch có th m n nh ng l i n a đùa n a th t đ t ch di u: đem cái t i mà ng i ta gán cho mình, th m x ng lên, phóng đ i ra m t cách quá đáng, đ ch c c i, theo l i nói l y, cho đã n , đã t c. Đ ng th i cũng đ gián ti p châm bi m, ch ng đ i cái l m quy n phi lý, cái quan ni m h p hời, l l ng v hai ch "ti t trình" c a b n đàn ông:

Ch trình đáng giá nghìn vàng,

T anh ch ng cũ đ n chàng là năm.

Còn nh yêu v ng đ u th m,

H p ch trên b ng đ n trăm con ng i.

Và cũng đừng chớ đi u cái tính láng lá hoa nguyệt mà khi ngái chàng hay ghen bóng, ghen gió đem vu kháng cho mình:

*Chàng ăn chá, (thì) vợ ăn nem,
Đáa á có thám mua thát mà ăn.
...Hai tay cầm hai quá háng,
Quá chát phán chàng, quá ngát phán trai.
Đêm nám vuát báng thá dài,
Tháng chàng thì ít, nhá trai thì nhiáu.
...Anh đánh thì tôi cháu đòn,
Tánh tôi hoa nguyệt támái con cháa cháa.
Anh đánh thì tôi xin tháa,
Tánh tôi hoa nguyệt chàng cháa đác đáu !
Ăn quen cháa cháng đác lâu,
Lá làng, làng bát mát trâu, mác làng.
...Có chàng còn đá chái ngang,
Đá ra con thiáp con chàng, con ai ?*

Thá đán, dân gian còn dùng cách tá chá đi u đá tá cáo, chàng đái tá cá bát nhân cáa thái xáa buác ngái đàn bà chàng chát phái thá tiát, không đác làm lái cuác đái cáa mình theo ý muán:

*Hái tháng cuá lán, cuá bé, cuá tí, cuá tá, cuá tá, cuá tá
Con đáy, con ăn, con ngá, con bú vái bà,
Đá má đi xuát giá kám thám mát và đáa em.
Ká tá ngày bá con gác đá, bá con thác đá, bá con chát đá
lòng má đây nó ván còn thám,
Má xem quá bói nói, nó ván còn có đàn em á trong báng náy.
Con ra, con gái chú con vào đây.
Đá má trao trá cái cá nghiáp náy, má mái bác đá.
Má nào có dám tác gì!*

Và cuái cùng, ngái đàn bà gáa khán khá kia thát lên mát lái kêu van náo nuát:

Ngày sau con tá ba bò,

Sao bây giờ lúc sáng con cho lấy chèo.

Phải chăng dân gian tächä diäu cho hä häi, hä giän! Vì "đäi väi nhäng hän xäc, xã häi träi läi bäng tiäng cäi, là mät hän xäc còn mänh hän näa... Cái cäi träi cä hät là mät phäng tiän đä träng phät. Cäi län cät đä sä nhäc." (1)

Ngoài ra, qua nhäng trào läng trên đây, ta thäy đäc näi khän khä cäa ngäi đàn bà đäi chä đä phong kiän phä quyän. Trong tiäng cäi có pha län tiäng khóc, trong cái hài có cái bi! Đó cũng là mät giá trä nghä thuät đáng kä cäa các văn phäm cä kim, vì mät sáng tác văn nghä xäng väi danh vä y, träi cä tiên phäi phän änh cho trung thäc cuäc säng con ngäi giäa xã häi cũng nhä thân phän con ngäi träi đänh mänh. Mà ä thä gian näy, không có träng huäng nào hoàn toàn vui hay hoàn toàn buồn. Đäi ngäi bao giä cũng đäy đäy nhäng näi vui buồn län län.

Nhäng các nhà phân tâm lý häc cho räng trào läng, chä diäu ä đây còn là mät phäng tiän đä nä giäi bäc lä nhäng niäm uän, uät äc, nhäng khát väng thäm kín bä đän ép trong tâm tä cäa hä.

Không rõ có phäi quä nhä thä không? Nhäng chäc chän là trào läng đã phän nào có công đäng chäng kä làm chäng không đäc läi đäng chä "nghĩa" đä träng trän hiäp đáp vä con. Trào läng cũng gián tiäp cäng cä "tình nghĩa vä chäng" ä thäi xa xäa.

Tóm läi, chính diän hay phän diän, tình và nghĩa, täng hän xäa và träi qua bao nhiêu thä kä, đã khäng khít nhau, đä đäu hòa, và thăng hoa mäi quan hä giäa vä chäng trong gia đình Viät Nam, trong mät khí thä cao đäp cho xã häi và cho dân täc:

*Bän cän, sông cän, lòng qua không cän,
Núi ä non mòn, nghĩa bän không quên.
Đäng mòn đi xuäng đi lên,
Tình qua, nghĩa bän, quyät nên vä chäng.*

CHÚ THÍCH

(1) Henri Bergson, Le Rire, Ed. France Loisirs, Paris, 1940, trang 128, 129: A ces

Tình Nghĩa Và Chàng Qua Câu Hát Tiếng Hồ Dân Gian

Tác Giả: Võ thu Tinh

Thứ Ba, 27 Tháng 1 Năm 2009 14:28

impertinences, la société réplique par le rire, qui est une impertinence plus forte encore... Le rire est avant tout une correction. Fait pour humilier.